

چکیده

فیلسوفان مؤسس، در سامان‌بخشی به نظام فلسفی خود، و اخذ روی‌آورد و روش تحلیل مسائل، از انگاره خود از فلسفه متأثرند. از اینرو آگاهی از این انگاره، نه تنها فهم عمیق‌تری از نظام فلسفی، آنان به ارمغان می‌آورد، بلکه روش‌شناسی آن نظام را میسور می‌گرداند. اهمیت جستار از انگاره فلاسفه در باب فلسفه، به این جنبه‌های نظری محدود نمی‌گردد، و شامل بعد عملی نیز می‌شود؛ یعنی استفاده کاربردی از فلسفه که امروزه دغدغه بسیاری از فلسفه‌ورزان و آموزگاران فلسفه و به ویژه فلسفه‌آموزان است، ارتباط مستقیمی با این انگاره دارد. در نگاه برخی فلاسفه، فلسفه به سلوک ذهنی و تبادلات مفهومی تقلیل می‌یابد، در مقابل برخی فلاسفه دیگر، با تکیه بر جنبه‌های عملی، فلسفه را سلوک وجودی می‌دانند. این انگاره از فلسفه، را «سلوک‌انگاری فلسفه» می‌نامیم. سابقه این انگاره از فلسفه، به افلاطون می‌رسد. در سنت فلسفه اسلامی نیز کسانی همچون اخوان الصفا و سهروردی به هویت سلوکی فلسفه اذعان دارند. ملاصدرا در مقدمه کتاب *الحکمة المتعالیة فی الاسفار الاربعة العقلیة* تصریح می‌نماید که کتابش را بر اساس سفرهای چهارگانه عرفانی سامان داده است. ما در این رساله برآنیم که علت این گونه جدید سامان‌دهی به مباحث، را بررسی کنیم. از آنجاکه ملاصدرا، در جای دیگری در باب این موضوع سخن نگفته است، یافتن پاسخ این پرسش در گرو بررسی تطبیقی ملاصدرا با پیشینیان و تحلیل محتوایی است. او با تکیه بر سنت فلسفه به مثابه سلوک از یک سو و تأثیر پذیری از عرفا از سوی دیگر، فلسفه را سلوک وجودی می‌داند. فلسفه از نظر وی فرایند استکمال نفس انسانی است. استکمال نفس نه از گونه رشد کمی یا کیفی، بلکه استکمال ذاتی و اشتداد و تحول وجودی. او غایت فلسفه را تشبه به اله می‌داند. تشبه به اله با دو مشخصه احاطه به معلومات و تجرد از جسمانیات محقق می‌گردد. سلوک انگاری فلسفه، پیامدهایی همچون کثرت‌گرایی فلسفه‌ورزی، فلسفه‌ورزی بی‌کرانه، تناظر ارتقاء معرفتی با ارتقاء وجودی، کثرت‌گرایی روش‌شناختی و همبستگی تهذیب نفس و فلسفه را به دنبال دارد. ملاصدرا با تکیه بر سلوک انگاری فلسفه، می‌کوشد حکمت متعالیه را بر اساس الگوی سفرهای چهارگانه سامان دهد.

واژگان کلیدی: ملاصدرا، انگاره، سفرهای چهارگانه عرفانی، سلوک وجودی، فلسفه.

نام و نام خانوادگی دانشجو: منصوره رحمانی

اساتید راهنما: دکتر احد فرامرز قراملکی - دکتر علیرضا هدائی

اساتید مشاور: دکتر قاسم کاکائی - دکتر حسن ابراهیمی

دکتری

فلسفه و حکمت اسلامی